

ТИПОЛОГІЯ ІНТЕРВ'Ю НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА» 1965-1970 РР.

Якубовська М. Г.

кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Одеський національний політехнічний університет

Татакі О. О.

старший викладач,
кафедра документознавства та інформаційної діяльності
Одеський національний політехнічний університет

Стаття присвячена аналізу комунікаційних можливостей жанру інтерв'ю в газеті «Літературна Україна» за 1965-1970 рр. Проаналізовані основні теми інтерв'ю за цей період, визначено частотність появи жанру на шпальтах, зацентовано увагу на власне комунікаційних й ідеологічних складниках творів, згруповано інтерв'ю в 5 блоків за видами питань і особливостями відповідей.

Ключові слова: газета, жанр, інтерв'ю, питання, тематика.

The article is devoted to the analysis of communicational abilities inherent to interview genre in the newspaper "Literaturna Ukraina" during 1965-1970. The main interview themes for this period are analysed, the frequency of this genre's appearance on the type pages is defined, while drawing attention to communicative and ideological components in the writings. Interviews are grouped into 5 blocks according to question types and special features of answers.

Keywords: newspaper, genre, interview, question, thematic range.

«Літературна Україна» — єдина і найстаріша газета письменників України, відома своєю високою громадянською позицією і відстоюванням національних ідеалів. Довкола видання віддавна гуртується національна творча еліта.

Видання було засноване 21 березня 1927 року в Києві під назвою «Літературна газета». Протягом 1941-1942 років виходила в Харкові, Луганську, Уфі, Москві й називалася «Література і мистецтво». Із 1945 року — знову «Літературна газета», а з 1962 року — «Літературна Україна».

Предметом дослідження у даній статті є особливості інтерв'ю в названій газеті за 1965-1970 рр. Одразу зауважимо, що «інтерв'ю – це

інформаційний жанр, який покликаний передати позицію, погляд, ставлення, оцінку, коментар ключової особи з приводу події, ситуації, проблеми» [9, 112]. Актуальність обраної теми дослідження зумовлена насамперед тим, що інтерв'ю є одним із найпопулярніших жанрів як раніше, так і тепер. Інтерв'ю як складова складної системи дійсно посідає в цій системі одну з найвищих позицій за частотою використання і технікою виконання. Вивчення традицій інтерв'ю, актуальних для сьогодення, – важливе для сучасної теорії журналістських жанрів, тож саме цьому ми і присвячуємо цю статтю.

Основні теми «Літературної України» в 1965-1970-хх рр. ХХ ст. – аналіз нових тво-

рів у літературі (наприклад, циклу повістей Василя Козаченка «Листи з патрона»), огляд політичного й культурного життя в тодішній радянській Україні (наприклад, виступ Олеся Гончара на V з'їзді письменників з доповіддю «Думаймо про велике», оцінка результатів з'їзду КПРС; матеріали про зустрічі письменників з колгоспниками, робітниками, інтелігенцією. Варто зазначити, що інтерв'ю – не часто явище в газеті того часу в цілому. Гортаючи підшивки за 1965-1970 рр., ми могли не зустріти жодного матеріалу, який можна було б віднести до жанру інтерв'ю, протягом трьох-чотирьох місяців. Це видно з кількості самих публікацій на шпальтах. Так, у 1965 році ми зустріли всього 12 зразків жанру, у 1966 – 10 за цілий рік.

Усі інтерв'ю, представлені в «Літературній Україні», ми згрупували в 5 блоків.

1) Інтерв'ю-зустрічі з письменниками.

Учасниками такого спілкування були колгоспники, робітники, інші представники трудового народу, до яких завітав письменник. Приміром, у № 26 за 1966 рік ідеться про зустріч М. Холодного з представниками колгоспу «Ленінський», під час якого митцеві ставилися цікаві питання про його оповідання з життя села, надруковані в окремих журналах (матеріал називався «Споріднені душі»). Твір не так нагадував інтерв'ю, скільки був більше схожий на репортаж із спілкування, проте поодинокі блоки «питання-відповідь» там були присутні. Трохи наївно виглядає запитання колгоспниці В. Степаненко про «сюжетні перипетії» і «образну систему», однак саме так подавався цей матеріал автором, ім'я якого було не назване. Антураж такого інтерв'ю можна окреслити приблизно таким чином: на завод, до колгоспу завітав представник красного письменства і йому аудиторія заводу чи колгоспу, котра читає нові твори, ставила публічні питання. Відтак на шпальтах «Літературної України» виходило інтерв'ю щось на кшталт сучасного круглого столу, з тією лише відмінністю, що учасниками обговорення того чи іншого художнього твору письменника були

не фахівці, а, так би мовити, любителі своєї справи. І сама публікація більшою мірою нагадувала звіт про зустріч з письменником, а не інтерв'ю в буквальному розумінні цього слова.

2) **Бліц-опитування.** Бліц-інтерв'ю – це модифікація жанру інтерв'ю з притаманною йому невеликою кількістю запитань на одну тему. Така подача інформації більше демонструє певний погляд, думку, позицію щодо проблеми, аніж розкриває особистість співрозмовника. Бліц-інтерв'ю властиві стислість, лаконічність, одновекторність водночас при малому обсязі – завершеність, цілісність матеріалу [див.: 5].

Інтерв'ю як жанр універсальний потребує вкрай обережного, толерантного і, головне, професійного ставлення, оскільки передбачає пояснення події суб'єктом, який не завжди об'єктивно оцінює реальний стан справ. У репортажі-розслідуванні, ширше – інvestigативному методі, на допомогу журналістові приходять така форма цього жанру, як бліц-інтерв'ю. Інваріантом жанру може стати бліц-опитування. Бліц-інтерв'ю являє собою оригінальний жанр узагалі, що усталився в практиці вітчизняної журналістики порівняно недавно. Нині він успішно розвивається, оскільки формат подачі матеріалу є привабливим для пересічного читача, якого, природно, турбує, як реагують на ті чи інші факти інші громадяни. Бліц-інтерв'ю може бути складовою частиною репортажу-розслідування, а також доповнювати його у вигляді колонки, розверстаної над репортажем, або в так званому «підвалі», тобто наприкінці матеріалу, через усю газетно-журнальну шпальту. Однак навіть за цієї форми подачі інформації, що передбачає особливу майстерність газетно-журнальної верстки, бліц-інтерв'ю все ж працює на репортаж-розслідування. Розміщення бліц-інтерв'ю за межами власне репортажу дає змогу, певним чином актуалізувати сприйняття тексту на рівні читацької підсвідомості. Коли репортаж-розслідування на газетно-журнальній шпальті (з відповідною фотографією чи колажем) сягає, за

ліпших умов, до 4 500 друкованих знаків, то розміщення на сусідній шпальті (розворот газети чи журналу) специфічної форми подачі – бліц-інтерв'ю сприяє продуктивнішому засвоєнню матеріалу, в оптимальному варіанті – кінцевої ідеї твору. Формат текстів бліц-інтерв'ю може варіюватися, залежно від обсягу репортажу розслідування. Проте, як свідчить досвід, бліц-інтерв'ю не повинно перевищувати 25-30 % у власне репортажному тексті; інакше – руйнується стилістика, формат подачі матеріалу в жанрі репортажу-розслідування.

Слово «бліц» у 60-х рр. XX ст., звісно, не використовувалося, публікація могла виглядати, наприклад, таким чином: «П'ять інтерв'ю після прем'єри» 16 грудня 1969 р. (№ 100). Тут представлено 5 інтерв'ю у глядачів після прем'єри спектаклю «Пам'ять серця» Олександра Корнійчука, яка була поставлена театром імені Івана Франка. Виставу оцінили 5 респондентів різного віку і соціального статусу: Володимир Єфременко, перший заступник міністра культури УРСР, Петро Данилюк, столяр Домобудівного комбінату, Сергій Козак, народний артист України, Олександра Фортובה, викладач естетики Київського університету імені Т. Г. Шевченка, і студентка, «яка поспішала і не назвала себе». Усі в захваті від нової постанови, самої п'єси, репертуару театру в цілому, гри акторів. Так, Сергій Козак, зокрема, наголосив таке: «Я дуже радий, що Олександр Євдокимович відкрив ювілейний репертуар театру імені Франка новою п'єсою «Пам'ять серця». Два покоління радянських людей дякують драматургові за його світлий талант, сповнений іскристого народного гумору, глибокої правдивості, партійної принциповості. Кожна прем'єра твору Корнійчук – це свято українського радянського мистецтва. Таким святом був і цей вечір» [7, 4], а студентка, яка не назвала себе, сказала таке: «Ми прийшли на прем'єру майже всім курсом. Мені й моїм подругам здається, що «Пам'ять серця» – це ніжна, духмяна квітка, яку ми, дівчата й жінки, з вдячністю приймаємо, мов чудовий дарунок» [7, 4].

Це інтерв'ю доповнюють світліни з вистави, на яких актори «на живо» С. Пономаренко, Ю. Ткаченко, Л. Куманченко, М. Задніпровський, В. Дальський. Доповнюють матеріал фото П. Юрченка. Посил такого інтерв'ю – створити ілюзію того, яка різноманітна публіка відвідує театри й те, як багато важить драматург Олександр Корнійчук для тогочасного письменства. Ідея такої публікації чітка й прозора: радянські люди – великі театралі і поважають високе мистецтво, однак інформативна складова такого інтерв'ю вкрай низька.

Моніторинг видання за окреслений період засвідчив поодинокі випадки жанру, коли опитування проводив письменник серед різних верств населення з приводу актуального на той час питання. Так, письменник П. Ребро опитав мешканців міста Запоріжжя, представників різних професій, з приводу двох вихідних – у суботу і в неділю [8] (перед цим до 1967 року був тільки один вихідний у неділю). Він поспілкувався з інженером заводу, секретарем парткому електродного заводу, заступником директора театру, черговим по витверзнику тощо. Думки респондентів розділилися: одні такі новації оцінили схвально, інші – негативно. З одного боку, з'явилося більше часу для родини, культурних заходів, з іншого боку – побільшало людей, які проводять час за пляшкою і «забиванням козла» з друзями. Але загальна оцінка більшою мірою позитивна: уряд подарував людям два дні на відпочинок і треба навчитися цим подарунком користуватися.

3) Інтерв'ю-монолог. У такому інтерв'ю, по суті, є відповідь тільки на одне питання, яке ставиться інтерв'юєром на початку. На шпальтах «Літературної України» за проаналізований період по суті такими були експертні інтерв'ю, головна особливість яких у тому, що респондент є досвідченим учасником із досліджуваного питання. Експертне інтерв'ю передбачає отримання від респондента розгорнутих відповідей на питання, а не заповнення формальної анкети. Думка авторитетної людини тут – найважливіша. Експерти виступають в якості фахівців, які,

на відміну від інших людей, знають специфічні сторони досліджуваного явища. Опитування експертів має свої особливості, що відрізняє його від масових опитувань. Воно ніколи не може бути анонімним або, наприклад, містити питання-«пастки». Для проведення опитування інтерв'юер повинен володіти достатньою компетентністю в досліджуваному предметі, а також знати термінологію, використововану професіоналами при обговоренні питань з теми дослідження. Важливо зберігати делікатність і ввічливість. Необхідно акцентувати увагу на важливості для дослідження думки кожного експерта, тоді як у масових опитуваннях респондентам повідомляють, що всі отримані дані будуть піддані загальній статистичній обробці.

Нашу увагу привернула публікація «Журнали ювілейного року. Два інтерв'ю» ([3] 1967 10 січня № 3). Тут відбулося спілкування з головними редакторами журналів «Вітчизна» Л. Дмитренком і «Прапор» Ю. Махненком. Це складно назвати спілкуванням у прямому сенсі цього слова, адже керівники часописів, по суті, розповідали про сучасне й майбутнє свого видання в 1967 році – 50-літнього ювілею Жовтневої революції. Вони відповідали на питання про те, як готуються відзначити ювілей на шпальтах видань. Так, Д. Дмитренко сказав, що журнал «Вітчизна» завів рубрику «Шляхами Жовтневої ери», «під якою публікуються матеріали з історії нашої революційної епохи. Темі інтернаціонального єднання культур радянських народів присвячені постійні рубрики «Портрети друзів» та «В сім'ї вольній, новій» [3, 2]. Ю. Махненко наголосив на тому, що планується друкувати протягом ювілейного року: «1967 року читачі журналу знайдуть на його сторінках великі прозові твори – романи К. Гордієнка – «Буймир» про життя сучасного села та Ю. Шовкопляса «Батьки, сини, онуки» про юність трьох поколінь, повісті І. Багмута «Ранок століття», І. Муратова «Нейтральна зона», Г. Кривди «Люди, я живий», С. Завгороднього «Степові притчі» та В. Собка «Комсомольські

ночі» про будівництво Харківського транспортного» [3, 2].

Таким самим є інтерв'ю 1 вересня 1967 року в № 69 «Наш новий навчальний...», де співробітниця «Літературної України» Лариса Чала спілкувалася з викладачами Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка про підготовку студентів у новому навчальному році. Її співрозмовниками стали завідувач кафедри історії КПРС (його інтерв'ю розміщено першим, П. М. Федченко, декан філологічного факультету, М. В. Близниченко, декан факультету іноземних мов КДУ. Викладачі звітували про впровадження «Постанови ЦК КПРС «Про заходи по дальшому розвитку суспільних наук та підвищенню їх ролі в комуністичному будівництві», розмова йшла також про організацію навчального процесу, досягнення науковців університету, про дружні зв'язки з вузами братніх республік, контингент першокурсників. Матеріал поділено на такі частини: вступ, три частини, приблизно однакові. Так, А. А. Бородін наголосив: «Послідовне проведення в життя постанов ЦК КПРС про підвищення рівня підготовки наукових кадрів суспільних наук, атестації й перееатестації викладачів, безумовно, поживить роботу суспільних кафедр» [6, 3]. Фактично йдеться про лише одну – ідеологічну складову системи освіти. Інтерв'юери лише повторюють один одного і постанову партії. Виклад у тексті – трафаретний, одноманітний, стиснений.

4) Класичне інтерв'ю з приводу або нагоди якоїсь події. Таке спілкування відбувається за класичною схемою «питання-відповідь». Найчастіше розмова відбувається з поважним автором тієї чи іншої наукової праці, художнього твору. Нашу увагу привернула публікація 1966 року № 20 за 11 березня з Ю. Івакіним про підготовку «Коментаря до «Кобзаря», який не вдовзі мав вийти у видавництві «Наукова думка». Кореспондент «Літературної України» спілкується з Ю. Івакіним, усі його питання підготовлені заздалегідь, жодної спроби хоча б імітувати живе спіл-

кування ми не виявили. Це повною мірою демонструють поставлені питання, наприклад: «Які твори Шевченка коментуються у вашій новій праці?», «Звичайно, про твори, які ви коментуєте, писали й інші вчені. Як ви використовували існуючу шевченкознавчу літературу? Чи дозволяєте собі полеміку?», «Чи є в «Коментарі» якісь новації?», «Які твори виявилися найважчими для коментування?» [2].

Так, відповідаючи на останнє питання, Ю. Івакін наголосив: «Важких, одверто кажучи, було чимало. Почну з того, що я намагався взагалі не обминати нерозв'язаних, дискусійних питань і інтерпретацій Шевченкової спадщини і зовсім не вважаю всі свої визначення незаперечними... Чи не найважчим було для мене коментувати вірш «І Архімед, і Галілей». Якщо загальне ідейне спрямування цього твору є цілком очевидним, то конкретний зміст його окремих образів являє собою справжню загадку для читача...» [2].

Таким же є інтерв'ю з Г. Гончаренком – директором видавництва «Радянська школа» (1965, 31 серпня № 70). Він у відповідях на запитання кореспондента розказав про те, як видавництво підготувалося до нового навчального року. Питання, так само стандартні, заготовлені, традиційні: «Мабуть, у процесі вдосконалення підручників виникало чимало труднощів?», «А як справи з виданням методичної і посібної літератури для вчителів?», «Які книжкові новинки, на вашу думку, користуватимуться особливим успіхом?» [1]. Людина, яка давала відповіді на питання, у своєрідний спосіб рекламує свою продукцію: «Цікава й серія посібників для любителів математики, фізики, хімії – «Основи вычислительной техники», Л. К. Голишева (вперше в Союзі), «Періодична система елементів Д. І. Менделєєва» О. О. Олентьева та інші» [1]. У своїй роботі ми були органічно і творчо зв'язані з комісією Міністерства освіти УРСР, яка працює над удосконаленням нової шкільної програми» [с. 1].

Зазначимо, що в цьому інтерв'ю задокументовано

5) **Портретне інтерв'ю, мета якого – представити людину (митця, критика, публіциста) у виграшному світлі.** Ми звернулися до інтерв'ю з Наталією Забілою в газеті «Літературна Україна (1965, № 2, с.1). Формально спілкування було присвячене розмові про письменницьку діяльність в УРСР напередодні пленуму працівників СПУ, але більшою мірою спілкування відбувалося довкола письменницької творчості, тематики письменницьких виступів, ролі митця в суспільстві. Розмова відбувалася й навколо творчого доробку Наталі Забіли, який характеризується різноманітністю тем і жанрів, увагою до дитячої творчості, про те, як просто і дохідливо розповіла письменниця малюкам про життя наших далеких предків у п'єсі-фантазії «Перший крок» та у драматичній поемі «Троянові діти», яка є поетичним переказом «Слова про Ігорів похід», присвятивши її 1500-річчю заснування Києва. Йшлося і про переклади Наталі Забіли. Згадали і про авторство підручників «Читанка» для другого класу (1933) і «Читанка» для третього класу (1939), які перевидавалися кілька разів. У розмові також йшлося про громадську роботу, яку має вести сучасний письменник. Протягом багатьох років Н. Забіла була головою комісії дитячої літератури у Спілці письменників України, членом редколегії дитячих журналів, редакційної ради Дитвидав, виступала на письменницьких з'їздах і нарадах із питань дитячої літератури як критик і літературознавець. У публікації читаємо про творчі плани письменниці: «Щодо своїх нових задумів можу сказати – їх багато: аби вистачило сил та часу все виконати. Мені дуже хочеться написати таку книгу, як «Дивовижні пригоди хлопчика Юрчика та його діда» – збірка «ненауково-фантастичних оповідань» [4, 1]. Ця книга таки побачила світ, це збірка фантастичних пригодницьких оповідань про дивовижні пригоди хлопчика Юрчика, які трапляються з ним завдяки надзвичайним винаходам його дідуся-професора.

Це портретне інтерв'ю створюється за допомогою окреслення сутності мистецької природи людини, її творчості. Ставить-

ся акцент на головних складових її життя: дитинстві, вихованні, становленні, вірі в завтрашній день.

Отже, провівши моніторинг інтерв'ю в газеті «Літературна Україна» за 1965-1970 рр., ми можемо зробити такі висновки:

1. Теми інтерв'ю за проаналізований період у зазначеному виданні були різні: обговорення введення двох вихідних замість одного, як було колись; вихід нової книги; плани роботи різних комісій і видавництва; театральні прем'єри; створення портрета письменника; плани тих чи інших навчальних закладів на новий навчальний рік, міжнародні контакти українських письменників і українців, братні стосунки народів усього СРСР. У колективних інтерв'ю обов'язково учасниками спілкування виступають прості робітники, колгоспники, секретарі міськомів, парткомів, студенти, ну і, звісно, письменники й критики.

2. Аналіз комунікаційних можливостей проаналізованих інтерв'ю засвідчив, що техніки й прийоми інтерв'юєрів тоді й зараз принципово не відрізняються. Однак інтерв'ю в середині 60-х рр. ХХ ст. класичні, передбачувані, гострих питань немає, усе відшліфовано, вивірено, відредаговано. Матеріали розміщуються в різних рубриках («Перші акорди», «Гості нашої спілки», «Вчительський вогник», «Хроніка літературного мистецтва») часто і на першій шпальті. У газеті мають місце й інтерв'ю з дітьми, котрі представляють певну галузь (мистецтва, суспільства, громадського життя) і в такий спосіб окреслюють її сутність та особливості, чи з тими, хто причетний до певних подій, що, зрештою, все одно зводить коло спілкування до обговорення ролі мистецтва в соціумі і засвоєння нових мистецьких і культурних обривів (виключно в ідеологічному контексті). Інтерв'ю в газеті «Літературна Україна» – це не власне інформаційний жанр, а швидше симбіоз поєднання інформаційного жанру з іншими (наприклад, коментарем, звітом, кореспонденцією), що характеризується діалогічною формою викладу матеріалу. Основні недоліки таких публікацій – це відсутність ефекту достовірності і невимуженості комунікативної діяльності

митця і його співрозмовника чи навпаки. Прізвища тих, хто брав інтерв'ю або готував публікацію до друку, часто не вказуються, у крайньому випадку застосовується слово «Кореспондент». У більшості зразків жанру на перший план висувається пропагандистська складова, а вже потім власне мистецька. Це дуже помітно на прикладі з інтерв'ю з деканами вищих навчальних закладів про впровадження нових партійних реформ, які всі як один цитують постанову (2/3 частини загального тексту), а вже потім розповідають про перспективи навчання в новому році. Можемо припустити, що менше ідеологічної складової було в публікаціях першої половини 60-х років ХХ століття, але вже в період 1965-1970 рр., який ми безпосередньо проаналізували, її побільшало.

3. Аналіз змісту текстів інтерв'ю в газеті «ЛУ» дає підстави виділити такі основних форми мовленнєвого впливу на читача: 1) читачеві повідомляється особливі знання і відомості про невідомі йому елементи мистецької дійсності, завдяки чому він змінює своє відношення до неї; 2) читачеві повідомляється нова сутня інформація про вже відомі факти; 3) читачеві не повідомляється нова інформація, а змінюється лише спосіб її викладу.

Література:

1. Гончаренко Г. І для учнів, і для педагогів / Г. Гончаренко // Літературна Україна. – 1965. – № 70 (31 серпня). – С. 3.
2. До глибин Кобзаревих дум // Літературна Україна. – 1966. – № 20 (11 березня). – С. 2.
3. Журнали ювілейного року // Літературна Україна. – 1967. – № 3 (10 січня). – С. 2.
4. Корзун Л. Надія Забіла: Творитиму нове, повертатимусь до створеного // Літературна Україна. – 1965. – № 2 5 січня). – С. 1.
5. Кройчик Л. Система журналістських жанрів // Основи творчої діяльності журналіста / Л. Кройчик / Ред.-сост. Корконосенко С. Г. – Санкт-Петербург : Изд-во Михайлова В. А., 2000. – С. 125–168.
6. Наш новий навчальний // Літературна Україна. – 1967. – № 69 1 вересня). – С. 6.
7. П'ять інтерв'ю після прем'єри // Літературна Україна. – 1969. – № 100 (16 грудня). – С. 8.
8. Ребро П. Вакуум? Ні – багатство! // Літературна Україна. – 1968. – № 28 (19 березня). – С. 1.
9. Чекмишев О. Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 123 с.